Firmaperforaties: van lelijke jonge eendje tot mooie zwaan.

Firmaperforaties, internationaal *perfins* genoemd naar de Engelse *perforatedinitials*, zijn heel verzamelwaardig geworden. Na jarenlang door de meeste verzamelaars te zijn genegeerd of (na voor 'kapotte' zegels te zijn aangezien) weggegooid, hebben *perfins* de plaats veroverd die ze verdienen, namelijk als volwaardig filatelistisch object.

Het verzamelen van *perfins* wordt tegenwoordig als een vergaande specialisatie beschouwd. Het valt daarbij op dat *perfins* de laatste tijd ook in thematische en posthistorische verzamelingen een gewaardeerd en onontbeerlijk element zijn.
In dit artikel gaan we in op de geschiedenis[1] van de *perfins* en op verschillende methoden van het verzamelen ervan.

GESCHIEDENIS

Met een mededeling van de Britse *Postmaster General* in de *Post Office Guide* van 1868 begon de geschiedenis van de firmaperforatie. De inhoud van deze mededeling kwam er op neer dat bedrijven om diefstal van postzegels door hun personeel tegen te gaan óf hun naam op de achterzijde van de postzegels mochten afdrukken óf de initialen van de firma in de postzegels konden perforeren. Dit laatste ging door middel van een machine die voor dit doel ontwikkeld was. De bedoeling hiervan was dat de verkoop van ontvreemde postzegels zou worden bemoeilijkt.
De beslissing tot het toelaten van een perforatiemerk was – na eerdere afwijzingen – genomen op aandrang van Joseph Sloper, de uitvinder van de perforeermachine. Sloper had verklaringen overgelegd van ondernemingen die zijn apparaat wilden gaan gebruiken, maar ook een krantenverslag van een strafzaak tegen een winkelier die meer dan drieduizend postzegels als betaling had aangenomen, terwijl hij wist dat deze zegels waren gestolen[2].
Nederland behoorde tot de eerste landen die het Engelse voorbeeld volgden. Bij circulaire nummer 955 van 31 maart 1875 bracht de minister van Financiën, die destijds de posterijen beheerde, het navolgende ter kennis van de postambtenaren:
'Op daartoe door belanghebbenden aan dit Departement ingediend verzoek, is vergunning verleend om, ter voorkoming van misbruiken door personen in hunnen dienst, de frankeerzegels welke zij voor hunne briefwisseling bij hoeveelheden inslaan, van een droog ingedrukt of door fijne doorboring verkregen naamcijfer of ander bijzonder kenmerk te voorzien, mits in dier voege aangebracht, dat de duidelijkheid der beeltenis en der waardevermelding van het frankeerzegel niet geschaad wordt.

1. Petrus Regout, Glas & Aardewerkfabrieken te Maastricht (*perfin*PRM) was de eerste gebruiker van een *perfin* in Nederland (van 1875 tot 1914). Deze brief werd op 8februari 1875 – enkele maanden na de officiële toelating van de *perfins* in Nederland verzonden.

---

[1] : Zie voor een uitgebreide en nauwkeurige beschrijving van de geschiedenis van de *perfins* het artikel *Firmaperforaties* door mr. H.J. Pot in *Filatelie Informatief*

[2] : F. Walker, *The Perfin Bulletin*, jaargang 1983, bladzijde 55

De aldus gemerkte, tot kwijting van port of regt gebezigde frankeerzegels, worden op de kantoren op de gebruikelijke wijze van den afdruk van het vernietigingsstempel voorzien. De ambtenaren onthouden zich echter zorgvuldig van het uitoefenen van eenigtoezigt ten behoeve van de belanghebbenden, op het verbruik der met hun merk geteekende zegels'.

De eerste Nederlandse gebruiker van een firmaperforatie was de glas- en aardewerkfabriek van Petrus Regout in Maastricht (**Afb 1).**

De toelichting van de minister van Financiën 'dat de duidelijkheid der beeltenis en der waardevermelding van het frankeerzegel niet geschaad wordt' was misschien voor ruime uitleg vatbaar, want hierover ontstond kennelijk discussie. Bij Koninklijk Besluit S222 van 1895 werd namelijk bepaald:

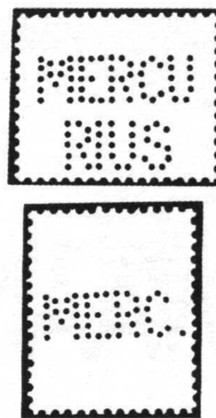
'De postzegels behooren gaaf en ongeschonden te worden vastgehecht aan de adreszijde der stukken.'

Dit werd nog genuanceerder aangevuld bij Koninklijk Besluit S138 van 1903:

'Zij (de postzegels) mogen echter geperforeerd zijn op eene door den Directeur Generaal der Posterijen en Telegrafie goed te keuren wijze.'

Voor elke perforatie was dus een afzonderlijke goedkeuring nodig. Dit werd aan de postambtenaren in de instructie V.V. 1903 nummer 9 meegedeeld in de volgende bewoordingen:
'Zij, die gebruik wenschen te maken van frankeerzegels, welke door middel van perforatie (doorboring) zijn voorzien van een naamcijfer of ander naamcijfer of ander merkteken, behooren vooraf een ontwerp van het perforatiemerk of geperforeerde zegel zelf, in tweevoud ter goedkeuring aan den Directeur Generaal te zenden. Eén dezer zal worden gedeponeerd ten kantore op de plaats waar zij, die daarvan gebruik maken, gevestigd zijn.'

De administratie hierover is waarschijnlijk voor het grootste deel vernietigd. In ieder geval zijn de gebruikers van een aantal *perfins* niet of niet meer bekend. Door toevallige vondsten van stukken met dergelijke *perfins* met afzender kunnen we de geschiedenis reconstrueren. Voor zover valt na te gaan zijn de verzoeken om goedkeuring van de perforatie altijd ingewilligd. Er is hierop één mogelijke uitzondering. Van de *perfin* met de tekst *Mercurius* is één exemplaar bekend met de volledige naam. Alle overige *perfins*van deze verzekeringmaatschappij bestaan alleen uit de eerste vier letters met een punt er achter. De kenmerken van de eerste vier letters zijn gelijk aan die van de volledige naam, zodat mag worden aangenomen dat de overige pennen uit de perforator werden genomen. Het zou kunnen betekenen dat het oordeel was dat het grote aantal gaatjes van de gehele naam *Mercurius* de ongeschonden status van de postzegels schaadde (**Afb 2**).

2. Mogelijk schaadde het grote aantal gaatjes van de volledige naam Mercurius de 'duidelijkheid der beeltenis en der waardevermelding' in de ogen van de vergunningverleners. Van de perfin met de volledige naam is slechts één exemplaar bekend. De overige perfins van deze verzekeringsmaatschappij bestaan uit de eerste vier letters en een punt. De tekst werd verkregen door de overige pennen uit de perforator te nemen. Volledige namen van ondernemingen, samengesteld met minder gaatjes werden wel toegelaten.

Uit een in 1970 gehouden enquête bleek dat 'nog slechts een sporadisch gebruik wordt gemaakt van postzegels met perforatiemerk.' Bij de op 1 februari 1971 in werking getreden *Postbeschikking 1971* werd vervolgens de bepaling over de perforaties geschrapt. Sindsdien geldt als enige regel het voorschrift dat de zegels gaaf en ongeschonden op de poststukken behoren te worden aangebracht. Verschillende ondernemingen bleven hun vóór 1971 goedgekeurde perforatiemerk nog gebruiken (**Afb 3**).

Met het buiten gebruik stellen van de perforator PNEM[3] van de Provinciale Noord-BrabantscheElectriciteits Maatschappij in 1987 was het gebruik van *perfins* in Nederland voorbij. In enkele andere landen, zoals Engeland en de Verenigde Staten worden ze door bedrijven en overheidsinstanties nog regelmatig gebruikt.

---

[3] : *De perfins van de PNEM* door Jan L. Verhoeven, tentoonstellingscatalogus Perfilex

3. Verschillende bedrijven bleven na afschaffing van de perfin-mogelijkheid hun vóór 1971 goedgekeurde perforatiemerken nog gebruiken. Eén van die bedrijven was de Provinciale NoordbrabantseElectriciteits Maatschappij, die de perforator pas in 1987 buiten gebruik stelde. Deze postpakketkaart is gebruikt op 14 december 1976.

HET VERZAMELEN VAN *PERFINS*

In het verleden werden zegels met firmaperforaties niet verzameld; men beschouwde ze als beschadigde zegels. In de *Handleiding voor den beginnenden postzegelverzamelaar* (vermoedelijk uit 1927) wordt van *perfins* gezegd:

'De perforering met de initialen van grootte firma's beschadigt de postzegels; dergelijke exemplaren neme men niet in zijn collectie op.'

En in de *Filatelie Encyclopedie* die door Samson rond 1982 werd uitgegeven wordt bij firmaperforatie vermeld:

'Dergelijke geperforeerde zegels worden door de meeste verzamelaars als waardeloos beoordeeld.' Opvallend is dat hier wordt gesproken van 'de meeste' en dus niet àlle verzamelaars. Vanaf het begin van de geschiedenis van de *perfins* worden deze door sommige verzamelaars echter wèl verzamelwaardig geacht. In Nederland was E.J. Enschedé een van hen. Met een aantal andere verzamelaars stelde hij al heel vroeg lijsten samen van de bekende *perfins*. In 1943 organiseerden verzamelaars in de Verenigde Staten zich in *The Perfin Club*. Ook in andere landen bestaan inmiddels zulke verenigingen. In 1987 werd in Nederland de *Perfin Club Nederland*[4] opgericht.

NOG 'OUDERWETS' VERZAMELEN

Perfins verzamelen is een uitermate boeiende bezigheid. Daarvoor kan een aantal redenen worden genoemd:

a. Het gaat altijd om echt gebruikte zegels; gebruikt voor het doel waarvoor ze zijn uitgegeven. Behoudens in enkele bijzondere gevallen komen *perfins* niet ongebruikt voor. Ook filatelistisch maakwerk zal men niet aantreffen op het gebied van *perfins*,

b. In *perfins* is nooit gespeculeerd en er wordt ook niet in gespeculeerd. Er zijn wel verzamelaars en handelaren die wat 'hebben liggen', maar dat zijn geen grote hoeveelheden. Zij wachten op meer duidelijkheid aan het prijzenfront, voordat ze hun *perfins* van de hand doen,

c. Het gaat om een vrijwel afgesloten gebied. Er is dus ook geen dure nieuwtjes-activiteit. De jongste *perfins* in Nederland dateren van 1987. In Engeland en de Verenigde Staten zijn nog wel bedrijven en overheidsinstellingen – zij het maar betrekkelijk weinig – die *perfins*gebruiken;

d. Iedere *perfin*-verzamelaar, dus ook de beginnende, kan nog ontdekkingen doen en dat gebeurt dan ook. In vrijwel alle landen is een groot aantal gebruikers van firmaperforaties onbekend. Dat herontdekken is een aardig onderzoekthema;

e. Voor *perfin*-verzamelingen bestaan geen voordrukalbums. Het bereiken van een complete verzameling (wat dat dan ook moge zijn) is zelfs voor de allergrootste onder ons niet weggelegd. Een *perfin*-verzameling kan helemaal naar eigen inzicht worden opgezet. En niet alleen het verzamelen van uitsluitend *perfins* is mogelijk; *perfins* kunnen ook een heel aantrekkelijk element vormen in verzamelingen die op een ander hoofdthema zijn gebaseerd.

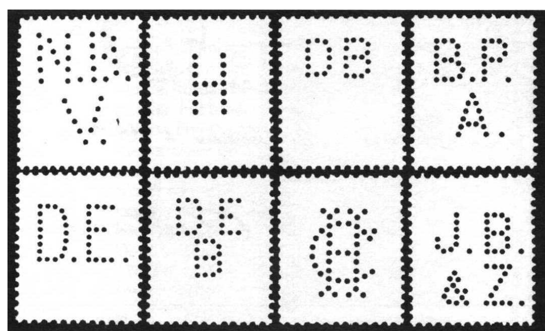
[4] : Perfin Club Nederland, secretaris J. van Riel. Zie www.Perfinclub.nl

WIJZE VAN VERZAMELEN

Er zijn verzamelaars die *perfins* van de gehele wereld verzamelen. Dat is een enorm groot verzamelgebied, zelfs al wordt van elke *perfin* maar één exemplaar in de collectie opgenomen (er zijn in totaal meer dan honderdduizend verschillende *perfins*!). De meeste verzamelaars richten zich echter op een kleiner gebied, zoals één of enkele landen, een streek of een stad of een bepaald soort bedrijven.

Heel aardig is het om de *perfins* te verzamelen van het bedrijf of de bedrijfstak waarin men werkt of gewerkt heeft (**Afb 4**).

In die gevallen beperkt men zich niet tot één exemplaar per perforatie, maar probeert men alle zegels te krijgen waarin de *perfin* voorkomt. Deze verzameling wordt dan gelardeerd met poststukken ten behoeve van de herkenning en het bewijs dat de *perfin* door het desbetreffende bedrijf werd gebruikt.

4. Een aantal voorbeelden van perfins uit één bedrijfstak. Deze perfins werden alle gebruikt door banken.

Dit documenteren van de bedrijven die *perfins*gebruiken is één van de attractieve kanten van een *perfin*-collectie (**Afb 5**).

HET VERZAMELEN VAN POKO'S

Roltandingzegels (ook wel zegels met versterkingsperforatie genoemd) kregen door hun er merkwaardig uitziende tanding al vroeg bijzondere aandacht van de verzamelaar. Deze zegels hebben we te danken aan het gebruik van de postzegelplakmachines[5] die ook perforeerden. In Nederland werden deze apparaten voor het eerst in 1911[6] gebruikt. De zegels moesten in rollen in het apparaat worden geplaatst.

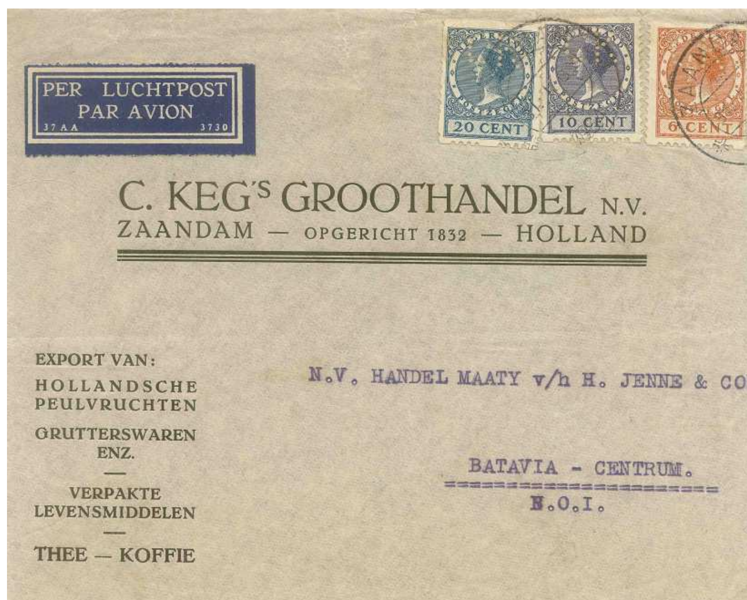
5. Perfin SPG van S.P. Goudsmid, de oprichter van magazijn De Bijenkorf op een mooi geïllustreerde envelop. Verzonden op 12 mei 1925.

Door aan een hendel te draaien werden de postzegels geperforeerd en op het poststuk geplakt. Omdat de zegelrollen als gevolg van de destijds gebruikte tanding herhaaldelijk in het apparaat afbraken, werd in 1924 de roltanding ingevoerd. Deze werd overbodig toen men in 1934 overstapte op een fijnere tanding (**Afb 6**). Sommige verzamelaars specialiseren zich in deze POKO-perfins.

---

[5] : POKO is een afkorting van het Duitse *Portokontroll*. Zie ook *De geschiedenis van de POKOP postzegelplakmachine* door ir Ruud J. Hammink; uitgave van de *Perfin Club Nederland*

[6] : In de NVPH-catalogus staat nog steeds de foutieve mededeling dat de POKO-postzegelplakmachine omstreeks 1924 is ingevoerd (*Speciale catalogus van de postzegels van Nederland en Overzeese Rijksdelen*, 76e editie, 2017, bladzijde 54)

6. C. Keg nv, groothandel in levensmiddelen, peulvruchten, grutterswaren, thee en koffie, gebruikte de POKO-perfin CK. De zegels zijn machinaal opgeplakt met een POKO-postzegelplakmachine. Omdat dit apparaat maximaal zeven rollen zegels van verschillende waarden kan bevatten moesten minder gangbare tarieven meestal uit verscheidene postzegels worden samengesteld.

FISCAALZEGELS MET *PERFINS*

Binnen de fiscaalzegels komen met name plakzegels en rentezegels met *perfins* voor (**Afb 7**). Ook deze zegels moesten beschermd worden tegen diefstal. Toen in de jaren twintig de frankeermachine-stempels in zwang raakten kozen steeds meer bedrijven deze wijze van frankering. Plakzegels en rentezegels werden echter nog steeds in de vorm van zegels aangeboden. Daarom schaften enkele bedrijven voor het gebruik van deze zegels naast hun frankeermachine ook nog een perforator aan. Ook al omdat fiscaalzegels nu ‘mogen’ is het verzamelen van deze zegels met *perfin* als combinatie van twee eerder verguisde gebieden heel aardig. In de praktijk blijkt het echter heel moeilijk te zijn om nu nog een verzameling van enig belang op te bouwen.

Zegels met *perfin* – los zowel als op poststuk – zijn inmiddels onontbeerlijke elementen in gespecialiseerde verzamelingen op een ander gebied. Verzamelaars van een bepaalde emissie nemen daarin tegenwoordig ook *perfins*op. Soms is ook dat niet eenvoudig omdat bepaalde emissies, zoals die met toeslag, slechts sporadisch met *perfin* voorkomen[7].

In streekverzamelingen kunnen *perfins* de industriële bedrijvigheid in een gebied of in een stad goed illustreren.

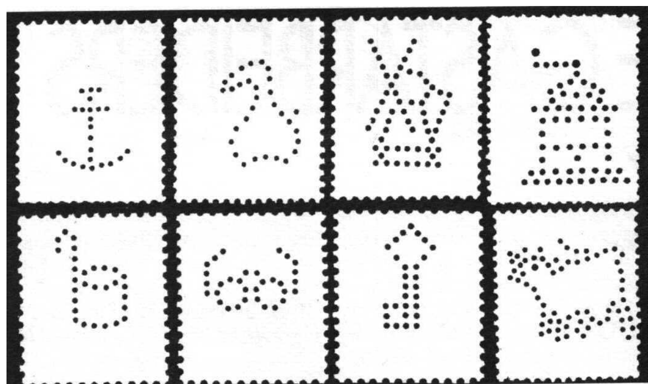
Veel bedrijven hebben immers op de ontwikkeling van hun omgeving een belangrijke invloed gehad.

7. Een volle rentekaart voor f26,- aan rentezegels geplakt. Over het algemeen hebben deze zegels een hoge nominale waarde zodat het gebruik van een perfin wel zinvol was. Deze rentezegels zijn geperforeerd met de perfin RD van Rijksdienst.

---

[7] : De samenstellers van het Handboek *Postwaarden Nederland* nemen bij series met toeslagzegels een overzicht van de *perfins* in de postzegels op

Ook thematische verzamelingen kunnen worden verrijkt door er *perfins* in op te nemen (**Afb 8**); die zijn daar op vele manieren goed in te gebruiken. Behalve *perfins* die bestaan uit een combinatie van letters zijn *perfins* van figuren daarvoor heel illustratief (**Afb 9**). De laatste tijd worden op tentoonstellingen in thematische verzamelingen *perfins* als een van de twaalf filatelistische elementen beoordeeld.

8. Enkele voorbeelden van thematische perfins met figuren. Door hun attractieve voorstelling zijn deze perfins nogal gezocht.

9. Perfin E&G van de firma Ehrich&Graetz, een leverancier van onder andere gasverlichting. Deze kaart is op 11 september 1920 verzonden. Aardig is dat al in 1920 de besparing van gas een thema was.

SPECIALISATIE

Perfins kunnen ook gespecialiseerd worden verzameld.

Door het veelvuldig gebruik van de perforator waarmee *perfins* in de postzegels werden aangebracht ging deze slijtageverschijnselen vertonen. Dat is waarneembaar in het uiterlijk van de *perfin*. Ook kwam het nogal eens voor dat er perforatiepennen afbraken; die werden soms wel en soms niet gerepareerd. Door fusies van de ondernemingen en de daarmee gepaard gaande naamsveranderingen was er soms behoefte om een wijziging in de *perfin* aan te brengen. Het zijn alle interessante gegevens om te signaleren en ze met postzegels of poststukken – zo mogelijk op datum – te documenteren.

Zelfs een studie vergelijkbaar met het platen van klassieke zegels is met *perfins* mogelijk. Een aantal perforators konden namelijk tien *perfins* tegelijk aanbrengen.

Het reconstrueren van deze tienvoudige perforators met behulp van *perfins* in paren of strippen wordt door sommige verzamelaars met veel plezier beoefend.

Al met al is het verzamelen van *perfins* een interessante, veelzijdige en volwassen geworden bezigheid.

MEER INFORMATIE

Heeft dit artikel uw interesse gewekt kijk dan eens op www.perfinclub.nl

Jan L. Verhoeven.